

Περιεχόμενα

Πρόλογος	13
Πρόλογος Β' έκδοσης	19

I ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1 ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ. ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ	23
1.1 ΠΕΡΙ ΗΘΙΚΗΣ, ΔΙΚΑΙΟΥ, ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ, ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ, ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΒΙΟΔΙΚΑΙΟΥ	23
1.2 ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ	33
2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΕΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ	45
3 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ	69
3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ-ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	69
3.2 ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ	72
3.3 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ	74
3.4 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ/ΕΥΕΡΓΕΣΙΑΣ	81
3.5 Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΜΗ ΒΛΑΠΤΕΙΝ	85
3.6 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	86
3.7 ΚΑΠΟΙΕΣ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	92
3.8 ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗ	93
3.9 ΕΙΔΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΙΑΤΡΟΥ-ΑΣΘΕΝΗ: Η ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ	94
3.10 ΕΙΔΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΙΑΤΡΟΥ-ΑΣΘΕΝΗ: ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ	99
3.11 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗ	100
3.12 ΒΙΟΗΘΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΕΓΕΙΡΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19	108

II ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΥΠΑΡΕΞΗΣ

4	Η ΕΝΑΡΞΗ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	115
4.1	Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ	115
4.2	Ο ΘΑΝΑΤΟΣ	119
4.2.1	Ο ορισμός και η διαπίστωση του θανάτου	119
	α) Επιχειρήματα υπέρ του εγκεφαλικού θανάτου	120
	Ο εγκέφαλος	120
	β) Επιχειρήματα κατά του εγκεφαλικού θανάτου	121
	γ) Κριτήρια διαπίστωσης του θανάτου	122
4.2.2	Αναλυτικότερα	124

III ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΗΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

5	ΙΑΤΡΙΚΑ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ	141
5.1	ΓΕΝΙΚΑ	141
5.2	Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ	150
5.3	ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	151
5.4	ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ Ι.Υ.Α.	154
	5.4.1 Να πρόκειται για θεραπευτική αγωγή	154
	5.4.2 Να τηρούνται τα όρια ηλικίας – η ενηλικιότητα	155
	5.4.3 Η συναίνεση	156
	5.4.4 Πρόσθετες προϋποθέσεις	157
5.5	Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΑΧΙΚΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ (ΧΩΡΙΣ ΣΥΖΥΓΟ Ή ΜΟΝΙΜΟ ΣΥΝΤΡΟΦΟ)	158
5.6	Η ΠΑΡΕΝΘΕΤΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ	159
5.7	Η ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΑ (POST MORTEM) Ι.Υ.Α.	162
5.8	Η ΚΡΥΟΣΥΝΤΗΡΗΣΗ	165
5.9	Η ΠΡΟΕΜΦΥΤΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ (P.I.D.)	168
5.10	Η ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ	170
5.11	Η ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	178
5.12	Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ Ι.Υ.Α.	186
5.13	Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥΣ Ή ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ	188
	5.13.1 Η έρευνα με ωάρια, σπερματοζωάρια, γονιμοποιημένα ωάρια	188
	5.13.2 Η κλωνοποίηση	190

5.14	ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΑΠΟ Ι.Υ.Α.	190
5.15	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ – ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ Ι.Υ.Α.	192
6	ΤΕΧΝΗΤΗ ΔΙΑΚΟΠΗ ΤΗΣ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗΣ	203
6.1	Η ΕΤΕΡΟΔΙΑΚΟΠΗ ΤΗΣ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗΣ	204
6.2	Η ΑΥΤΟΔΙΑΚΟΠΗ ΤΗΣ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗΣ	215
6.3	Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΕΜΒΡΥΟΥ Ή ΝΕΟΓΝΟΥ (αρθ. 304Α Π.Κ.)	218
6.4	Η ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΜΕΣΩΝ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗΣ (305 Π.Κ.)	219
6.5	ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	221
6.6	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	222
7	Ο ΠΡΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ	225
7.1	Η ΠΡΟΓΕΝΝΗΤΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ	225
7.2	Η ΠΡΟΕΜΦΥΤΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ	229
8	Η ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΕΜΒΡΥΪΚΑ ΒΛΑΣΤΟΚΥΤΤΑΡΑ	231
8.1	ΓΕΝΙΚΑ	231
8.2	ΤΑ ΕΜΒΡΥΪΚΑ ΒΛΑΣΤΟΚΥΤΤΑΡΑ	232
8.3	ΤΑ ΟΜΦΑΛΟΠΛΑΚΟΥΝΤΙΑΚΑ ΒΛΑΣΤΟΚΥΤΤΑΡΑ	236
9	ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ	241
9.1	ΓΕΝΙΚΑ	241
9.2	ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ	245
9.3	ΚΑΠΟΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	248
9.4	ΚΑΠΟΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	249

IV

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΖΩΗΣ

10	Η ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΤΟΥ ΑΣΘΕΝΗ	255
10.1	Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΘΕΝΗ	255
10.2	Η ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΤΟΥ ΑΣΘΕΝΗ ΠΟΥ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΕΙ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΠΡΑΞΗ	265
10.2.1	Η ιατρική πράξη	265

10.2.2	Ο ρόλος της συναίνεσης του ασθενή	267
10.2.3	Αναλυτικότερα	274
10.2.4	Άρνηση της συναίνεσης	278
10.2.5	Ικανότητα παροχής συναίνεσης	283
10.2.6	Περιπτώσεις παράκαμψης της συναίνεσης	286
10.2.7	Τύποι μη ειδικής (specific) συναίνεσης	288
11	ΤΟ ΙΑΤΡΙΚΟ ΣΦΑΛΜΑ	299
11.1	ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ	299
11.2	Η ΑΜΕΛΕΙΑ	307
11.3	ΤΟ ΙΑΤΡΙΚΟ ΣΦΑΛΜΑ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΗΣ ΠΛΕΥΡΑΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΤΕΡΑ	312
11.4	ΤΟ ΙΑΤΡΙΚΟ ΚΑΘΗΚΟΝ	325
11.5	ΣΦΑΛΜΑ ΣΧΕΤΙΚΟ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ	334
11.6	ΣΦΑΛΜΑ ΣΧΕΤΙΚΟ ΜΕ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ	339
11.7	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΥΘΥΝΗΣ ΣΕ ΣΥΓΚΛΙΝΟΥΣΑ ΙΑΤΡΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	345
11.8	ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	353
11.9	ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ	356
11.10	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	358
12	ΤΟ ΙΑΤΡΙΚΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ	365
12.1	ΤΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΓΕΝΙΚΑ	365
12.2	ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ	367
12.3	ΤΟ ΙΑΤΡΙΚΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ	369
12.4	ΟΙ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ (“ΑΡΣΗ” Ή “ΚΑΜΨΗ” Ή “ΔΙΑΣΠΑΣΗ”) ΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ	376
12.5	Ο ΙΑΤΡΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΣΘΕΝΟΥΣ	386
12.6	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	388
13	Η ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΕΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	391
13.1	ΟΙ ΓΕΝΕΤΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ	391
13.2	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ ΠΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗ	395
13.3	ΓΕΝΕΤΙΚΟΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΙ – ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ	398
13.4	ΤΡΙΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ	399
	13.4.1 Το κρατικό συμφέρον στην γενετική πληροφορία	399
	13.4.2 Άλλα συμφέροντα τρίτων στην γενετική πληροφορία	400
13.5	ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ: ΟΙ ΒΙΟΤΡΑΠΕΖΕΣ	401

14 ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	419
--	-----

15 Ο ΑΚΟΥΣΙΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΕ ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΟ	437
---	-----

V

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

16 Η ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ	443
-----------------------------	-----

16.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ. Η ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	444
--	-----

16.2 ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	447
----------------------------------	-----

16.3 ΜΟΡΦΕΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ	451
------------------------------	-----

16.3.1 Γνήσια ή Κυρίως ή “Καθαρή” (Pura) ευθανασία	451
--	-----

16.3.2 Άμεση (direct) ή ευθεία ενεργητική ευθανασία	452
---	-----

16.3.3 Έμμεση (indirect) ή πλάγια ενεργητική ευθανασία	456
--	-----

16.3.4 Η ιατρικά υποβοηθούμενη αυτοκτονία (συμμετοχή σε αυτοκτονία)	458
--	-----

16.3.5 Παθητική ευθανασία	462
---------------------------------	-----

α) Ο ασθενής ή οι συγγενείς του ζητούν την εφαρμογή της ιατρικής αγωγής	464
--	-----

β) Ο ασθενής αρνείται την έναρξη ή τη συνέχιση της αγωγής που μπορεί να παρατείνει τη ζωή του (αμφιμερής οριοθέτηση του ιατρικού καθήκοντος)	464
--	-----

γ) Ο ασθενής δεν είναι σε θέση να αποφασίσει ή να εκφράσει έγκυρα την βούλησή του (μονομερής οριοθέτηση του ιατρικού καθήκοντος)	471
--	-----

δ) Η ισοδυναμία των πρακτικών μη έναρξης-μη εφαρμογής θεραπειάς (withholding-WH) και παύσης-διακοπής της θεραπείας (withdrawing/withdrawal-WD)	481
--	-----

ε) Ο θάνατος στη Μ.Ε.Θ. (Μονάδα Εντατικής Θεραπείας)	483
--	-----

στ) Ηθικά διλήμματα στην εντατική θεραπεία και οι αυτοτελείς βιοηθικές έννοιες του ηθικού αδιέξοδου (moral distress) και της ματαιότητας (futility)	487
---	-----

ζ) Η διακοπή της λειτουργίας των τεχνητών μέσων υποστήριξης της φθίνουσας ζωής	494
---	-----

η) Η λεγόμενη “πρώιμη” ευθανασία των νεογνών με βαριές διαμαρτίες περί την διάπλαση	495
--	-----

θ) Το πρωτόκολλο της Groningen και η (απαράδεκτη) αμφισβήτηση της πλήρους προστασίας της ζωής των νεογνών	497
--	-----

16.4	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	504
17	ΟΙ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ	513
17.1	ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	514
17.2	ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ	516
17.3	ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ	521
17.3.1	Το ζωντανό ανθρώπινο σώμα	521
17.3.2	Το νεκρό ανθρώπινο σώμα (πτώμα)	521
17.3.3	Τα ανθρώπινα όργανα και οι ιστοί	522
17.4	ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΔΩΡΕΑΣ ΟΡΓΑΝΩΝ	523
17.4.1	Από ζωντανό δότη	523
17.4.2	Από νεκρό δότη (post mortem)	523
17.5	ΟΙ ΞΕΝΟ-ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ	524
17.6	ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΦΑΙΡΕΣΗΣ ΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΝ ΑΠΟ ΖΩΝΤΑΝΟ ΔΟΤΗ	525
17.7	ΑΦΑΙΡΕΣΗ ΑΠΟ ΝΕΚΡΟ ΔΟΤΗ	529
17.7.1	Γενικά	529
17.7.2	Ειδικότερα: η λήψη συναίνεσης	532
17.8	Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΛΗΠΤΗ	537
17.9	ΠΟΙΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ	538
17.9.1	Από την αφαίρεση ιστών και οργάνων με σκοπό την μεταμόσχευση	538
17.9.2	Ευθύνη των αρμοδίων για την πιστοποίηση του θανάτου και την εκτέλεση της μεταμόσχευσης ιατρών	540
17.10.	ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΗ ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ	542
17.11	ΣΧΟΛΙΑ-ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΑΣΕΩΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	543
17.12	ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑΣ	567
	Βιβλιογραφία	571